Adak Hakkında Bilinmesi Gerekenler

Hamd, kuşkusuz sadece Allah Teâlâ'ya mahsustur. Salat-u Selam, Allah'ın habibi Muhammed Mustafa ve onun al ve ashabına olsun.

Adak; Arapça ifadesiyle **nezr** sözünün tercümesidir. Sözlükte **nezir**; "İnsanın yerine getirmeyi kendisine borç (vacip) kıldığı, vaat ettiği şey" manasına gelmektedir.

Dini terim olarak adak; "Dinen mükellef olmadığı halde, kişinin farz veya vacip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermesi" şeklinde tarif edilmiştir. Yani dinen mükellef tutulmadığı halde kişinin kendi vaadiyle üzerine vacip kıldığı bir ibadettir.

Adak, İslam'dan önceki dinlerde de vardı ve yerine getirilmesi gerekli bir ibadetti. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّی نَذَرْتُ لَكَ مَا فِی بَطْنِی مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّی اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ

"Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti" (**Al-i İmran/35**)

فَكُلِی وَاشْرَبِی وَقَرِّی عَیْنًا فَاِمَّا تَرَیِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا فَقُولِی اِنِّی نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْیَوْمَ اِنْسِیًّا

"Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, "Şüphesiz ben Rahman'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de" (**Meryem/26**)

Bir adağın dinen geçerli olabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Adak ancak sözle olur. Yazı, işaret veya mücerret niyetle olmaz. Hanefi ve Malikilere mezheplerine göre adak sözünün şaka veya ciddi olarak söylenmesi sonucu değiştirmez. Adak vacip olur. Kişinin buna razı olması ve kendi tercihiyle olması da şart değildir. Tıpkı yemin gibidir. Şafiî'ye göre ise rıza şart olup ikrah (baskı) altında yapılan adak geçersizdir.

Adağın geçerli olması için adamaya delalet eden bir sözün söylenmiş olması şarttır. Yani bir kimsenin "Allah için şunu yapmak üzerime borç olsun" "şu üzerime borç olsun" veya "üzerime adak olsun" yahut "şu işim olursa bir kurban keseceğim" şeklinde adamış olduğunu belirten bir sözü söylemiş olmalıdır. Bu emsal bir söz kullanmayıp sadece niyetinden bu şekilde geçirmesiyle herhangi bir şey vacip olmaz.

"Malım sadaka olsun" veya "malik olduğum her şey sadakadır" sözleri de birer adaktır.

DELİNİN VE ÇOCUĞUN ADAK ADAMASI GEÇERLİ MİDİR?

Delinin ve çocuğun adaması geçerli değildir. Çünkü adağın hükmü, adanan şeyin vacip olmasıdır. Deli ve mümeyyiz olmayan çocuk ise yükümlü değildir.

Mümeyyiz çocuk için de hüküm aynıdır. Çünkü ergenlik çağına ulaşmadıkça dinin doğrudan vacip kıldığı şeylerle yükümlü tutulamaz.

Müslüman olmayanın adakta bulunması geçerli değildir. Hatta Müslüman olmayan bir kimse adakta bulunduktan sonra Müslüman olsa adağından sorumlu tutulmaz. Çünkü adanan şeyin ibadet cinsinden olması adağın geçerli olmasının ön şartıdır. Müslüman olmayan ise ibadet yapmaya ehliyetli olmadığı için ibadet olan bir şeyi adamaya da ehliyet sahibi olamaz.

ADAKTA GÖNÜL RIZASI ŞART MIDIR?

Ayrıca adakta bulunanın gönül rızasıyla adakta bulunmuş olması da şart değildir. Dolayısıyla tehdit altında adakta bulunanın adağı geçerlidir. Aynı şekilde şaka ile adakta bulunmak da geçerlidir.

HARAM OLAN VEYA MÜMKÜN OLMAYAN ŞEYLERİN ADANMASI

Adağın geçerli olabilmesi için adanan şeyin gerçekte mümkün, dinen de makbul ve meşru olması gerekir; aksi halde adak geçersiz olur. Söz gelimi; “Gece oruç tutmak adağım olsun” veya kadın “hayız ve loğusa halimde oruç tutmak adağım olsun” diyecek olsa adak geçerli olmaz. Çünkü gece oruç tutmanın vakti değildir. Aynı şekilde hayız halindeki kadın, oruç tutamaz. Çünkü aybaşı ve lohusalıktan temiz olmak orucun varlığı için şarttır.

Adanan şeyin Allah rızasına vesile olacak bir davranış, bir ibadet çeşidi olması gerekir. Günah olan bir şeyi adamak, bütün âlimlere göre haram olup geçersizdir.

Sözgelimi; bir kimse “şarap içmek Allah için üzerime borç olsun” “filanı öldürmek Allah Teâlâ için üzerime borç olsun” “filanı dövmek veya sövmek Allah Teâlâ için üzerime borç olsun” diyerek adakta bulunsa, bu adakları geçerli olmaz. Çünkü Allah Teâlâ’ya isyan olan şeyi adamak geçerli değildir.

Bir de, adağın hükmü adanan şeyin vacip olmasıdır. Masiyet (günah olan) fiilin vacip olması ise imkânsızdır.

Nitekim Allah Teâlâ’ya isyan konusunda adak adanamayacağı hadis-i şerifle açıkça belirtilmiştir.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ :« لاَ نَذْرَ فِى مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ »

Hz. Ayşe (Allah ondan razı olsun)’den şöyle dediği rivayet edilmiştir; Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor: **Allah Teâlâ’ya karşı isyan içeren bir adak geçerli değildir. (bozulmalıdır) bozulunca kefareti, yemin kefaretidir**[1].

Böyle bir adağın yerine getirilmesinin caiz olmayacağı icma ile sabittir. Ancak bu durumda, Hanefî ve Hanbelîlere göre yemin kefareti ödemek gerekir. Zikri geçen hadis-i şerif ve emsalini delil edinmişlerdir. Diğer mezheplere göre ise adak sahih olmadığından hiçbir şey gerekmez.

ADAK OLABİLECEK ŞEYLER

Adanan şey, farz veya vacip türünden bir ibadet olmalıdır. Buna göre namaz, oruç, hac, sadaka, itikâf, kurban, umre gibi ibadetler adak konusu olabilir. Bunlar dışında, sevaba vesile teşkil eden davranışlar olmakla birlikte bizzat maksut birer ibadet olmayan hasta ziyareti, cenazenin arkasından gitme, abdest alma, gusletme, mescide girme emsali şeyleri adamak sahih değildir. Çünkü bu gibi işler her ne kadar Allah Teâlâ'ya manen yaklaştırıcı ise de, maksat olarak gözetilen yakınlaştırıcı ibadetler değillerdir. Bu tür şeyler Allah Teâlâ'ya yaklaştırıcı olsalar da maksat olarak gözetilen ibadet türleri olmadıkları için adanmaları geçerli değildir.

Ancak namaz, oruç, hac, umre, kurban, itikâf ve bunlar gibi ibadetlerin adanması geçerlidir. Çünkü bu gibi şeyler maksat olarak gözetilen yakınlıklar yani Allah Teâlâ'ya manen yaklaştıran ibadetlerdir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ نَذَرَ اَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ

"Kim Allah Teâlâ'ya itaat etmeyi adarsa, ona itaat etsin[2]"

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلاً قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، وَأَنَّهَا مَاتَتْ قَبْلَ أَنْ تَحِجَّ، فَقَالَ عليه السلام: "لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتِ قَاضِيَهُ؟ قَالَ : نَعَمْ، قَالَ : فَاقْضِ اللَّهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ

Said b. Cübeyr, **İbn abbas**'tan (Allah onlardan razı olsun) rivayet ediyor: "

Birisi: Ey Allah'ın Elçisi! Kız kardeşim hac yapmayı adadı ama hacca gidemeden vefat etti. Ne yapacağım?" dedi. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular: "Onun başkasına borcu olsaydı ödeyecek miydin?" Adam: "Evet, tabi" deyince Peygamber Efendimiz (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem): "Allah, kendisine adanan şeyin ödenmesini daha çok hak edendir" buyurdular[3].

Şu kadar var ki; bu hadisi şerifin genelliğinden, asla ibadet olmayan şeyler ve maksat olarak gözetilmeyen yakınlıklar yani ibadet türleri çıkartılmıştır.

Bazı âlimler, bu hususta şöyle bir kural getirmiştir: Bir şey ki onun farzlarda aslı vardır, onu adamak geçerlidir. Şüphe yok ki, biraz önce zikrettiğimiz itikâfın dışındaki namaz, oruç ve benzeri şeylerin farzlarda aslı vardır. İtikâfın da farzlarda aslı vardır. O da Arafat'ta vakfe yapmaktır.

Bir şey ki, farzlarda aslı yoktur, onun adanması geçerli değildir. Bunlar da geride zikrettiğimiz hasta ziyaret etmek, cenazenin hazırlanması ve benzeri şeylerdir.

Bu kuralı koyan âlimler, gerekçe olarak şunu zikretmiştir; **“Adakta bulunmak kulun vacip kılmasıdır. Bu da Allah Teâlâ’nın vacip kılmasına kıyas edilir. Dolayısıyla Allah Teâlâ’nın vacip kılmadığı bir şeyi kulun vacip kılması geçerli olmaz.”**

Şafiî ve Hanbelîlere göre ise bütün müstehap fiiller adak konusu olabilir.

Adanan malın adama sırasında kişinin mülkiyetinde bulunması veya adağın mülke yahut da mülk sebebine izafe edilmiş olması gerekir.

İslâm âlimleri sahip olunmayan bir malı sadaka olarak adamanın geçersiz sayılacağı hususunda görüş birliğine varmışlardır. Bundan dolayı bir kimse malik olduğundan fazla bir malı adarsa, adak ancak sahip olduğu mal ölçüsünde geçerli olur.

Hanefiler “Satın alacağım, miras yoluyla elde edeceğim şeyi adadım” gibi mülk edinme sebebine veya “Gelecekte sahip olacağım şeyi adadım” şeklinde mülke izafede bulunularak yapılan adağın geçerli olacağını kabul etmişlerdir. Şafiilere göre ise böyle bir adak geçersizdir. Zira bir kimse malik olmadığı bir şeyi sadaka olarak vermeyi adasa, bu adağı geçerli olmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لاَ نَذْرَ فِيمَا لاَ يَمْلِكُهُ ابْنُ آدَمَ

“Âdemoğlunun malik olmadığı şeyde adakta bulunması yoktur[4]”

Ancak, adağını mülk veya mülk sebebine bağlarsa Hanefi mezhebine göre geçerli olur. Şöyle ki: Bir kimse “gelecekte malik olacağım her şey sadakadır” dese bu mülke yani malik olmaya bağlamaktır.

Hanefilerin dayanağı şu ayeti kerimedir:

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ اتَينَا مِنْ
فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ

“İçlerinden, “Eğer Allah bize lütuf ve kereminden verirse, mutlaka bol bol sadaka veririz ve mutlaka salihlerden oluruz” diye Allah’a söz verenler de vardır”. (Tevbe/75)

Adanan şey, kişinin yapmakla mükellef olduğu bir ibadet olmamalıdır. Adanan şey vakit namazları, zekât, Ramazan orucu, farz olan hac gibi farz-ı ayn veya cenaze namazı ve cihat gibi farz-ı kifâye; vitir namazı, fıtır sadakası, kurban gibi vâcib-i ayn veya ölüleri yıkama, selâma karşılık verme gibi vâcib-i kifâye bir amel olursa adak geçersiz olur. Ancak bu amellerden nafile olarak ifası mümkün olanlar adak yoluyla vacip hale dönüştürülebilir.

Adanan şeyin Allah Teâlâ’ya yakınlaştırıcı bir ibadet türü olması gerekir.

Yeme, içme, konuşma veya hanımına ilişkide bulunmak gibi mubah bir fiili işleme veya terk etme konusunda yapılan bir adak da geçersizdir. Zira Allah rızası için yapılan ibadetlerden başka şeyin adak konusu olamayacağı hadislerle belirtilmiştir. Ayrıca bunlarda ibadet vasfı yoktur. Bir insanın bu tür mubah olan fiilleri yapmasıyla yapmaması müsavidir. Aynı şekilde bir kimse "hanımımı boşamak üzerime borç olsun" dese, bu sözü adak olmaz. Çünkü boşamak ibadet olmadığı için adak da olmaz.

Türbelerde mum yakma, bez bağlama, horoz kesme, şeker ve helva dağıtma gibi halk arasında görülen adak âdetlerinin de dinde yeri olmadığı aşikârdır.

Adak olarak kesilen hayvandan kimler yiyebilir?

Kurban kesmeyi adayan kişi, bu adak kurbanından kendisi yiyemeyeceği gibi usulü, furuu ve hanımı da yiyemez.

Usulü/üstsoyu: Annesi, babası ve ne kadar yukarı çıkarsa çıksın dedeleri ve nineleridir.

Furuu/altsoyu: Oğlu, kızı ve ne kadar aşağı inerse insin erkek ve kız torunlarıdır.

Bu kişiler adak kurbanından yiyemezler. Yiyecek olurlarsa yedikleri miktarı fakirlere sadaka vermeleri gerekir.

Bir kimsenin yapmış olduğu adak sebebiyle üzerine almış olduğu sorumluluk tamamen bir ibadet ve Allah hakkıdır. Asla kul veya kamu hakkı değildir. Yani adak; Allah Teâlâ ile kul arasında olan, kulun Allah Teâlâ'ya karşı sorumluluğunu ilgilendiren bir yükümlülüktür.

HÜSAMETTİN VANLIOĞLU BAŞKANLIĞINDA FIKIH KURULU

---

[1] Tirmizî bab; en la nezre mi masiyetillah

[2] Muvatta bab: ma la yecuzu mine'Nesâî-nezri fi masiyetillah; Buhari bab: men intezere hatta yudfen

[3] Buharî, bab: men intezere hatta yudfen

[4] Müslim